

Хан Шушински илэ ара-сыра фидармониянын жанындакы багда растлайырдыг. Бөминю чалышырдым ки, онула дихындан таныш олум. Амыа неч чур фурсет дүшмүрдү. Чүнки онун жанында дам бапта адамлар олурду. Лакин күнлөрүн биринде ону бөмин багда жакындан таныдыгым сөнөткарлардан бири—Сәттар Бөһлуладэ илэ бир жердэ көрүб фурсети алдөн вермөдим. Ити адымларла онлара жакынлашдым:

— Салам...
— Ај әлејкүм салам,
Сәттар Бөһлуладэ бизи жакындан таныш етди.

— Ај Хан, таныш ол, мөним журналист достумдур.

Бир-биримизә ај узатдыг. Көнүлсүз халда о. Хан әми.— деди.

«Журналист» сөзүнү жакшы ешитмәдији үчүн тәздән мәнә бахыб Сәттар Бөһлуладәдән сорушду:

— Сәттар, дөјсән дедин ки, бу оглан да охујандыр...

Сәттар Бөһлуладэ зарафатла дилләнди:

**Мөһбәддин
сәмәд**

БУ

ДАҒЛАР,

УЛУ

ДАҒЛАР...

Хан Шушински

— Ај Хан, ләтифәси бизим бу огландан узаг, јөгин јенә демәк истәјирсән ки, бу алабабат «охујандыр»ын әлиздән гавалын үчүн үз дә тапа билмирсән? Үчүмүз дә күлүшдүк. Хан Шушински илэ илк танышлыгымыз белә башлады. Бу танышлыгыда ешитдијим сөнөткарлар мәнә мугам сәнәтинин бу күнки мәнзәрәсини көзләрим онуңа кәтирмәјә имкан јаратды. Классик мугам ифачыларыны хатырлатды. Онларын лајигли давамчысы Хан Шушинскинин сәнәти мәнә даһа әлчәтмәк көрүндү.

Инсан илк дөфә дүнјаја көз ачадыла она ата-анасы бир ад гојур. Лакин бәзән дә әксинә олур. Она ел өзү ад верир. Әлбәттә, ел һәр адам һагтында әфсанә јаратмыр. һәр адама ад вермир. Халг анчаг елин дәрин һөрмәтини газанмыш, онун етимадына лајиг адамларә белә ад верир. Јаратдылар әфсанә илэ мукафатландырырлар. Азәрбајҗан мусиги мәдәнијәти тарихиндә белә сәнәткарлар чох олмушдур. Онлардан бири дә 1901-чи ил. дә мусигичиләр вәтени Шушадә Исфәндијар Чаванширов ады илэ дүнјаја көз ачмыш вә һазырда үмүхалг мөһәббәти газанмыш гочаман сәнәткарымыз Хан Шушинскидир.

Әлбәттә, о, бу ады елә-белә газанмамышдыр. Бәс елә исә-бу нечә олмушдур?!

Ханәдәкни өзү бу барәдә белә дөјир:

— Мән балача ушагдым. Бизим оглунун тоју иди. Атамла мән дә кетмишдик ора. Тојла бир јакшы охујан вардым.

Дедим бу кимди? Дедиләр Ислам Абдуллајев. Она бахдым, лап мәәттал галдым. Атам Ислама деди: Бизим бу ушаг вар, она бир бах Ислам. Мәни оуртдулар стулун үстүндә. Ајагым јерә чатмырды. Бир охумаг башладым, тар чалан пәрдәни тапмады, һарадан башласын. Билмәдим тону, сәси, зады. Мәхләс, Ислам сәсимә гулаг асыб атама деди:— Бунун јакшы кәләчөји вар. Кәләчөкдә јакшы охујан олар. Сән буңу веркиһән мәнә. Бир беш-алты ај шакирдим олсун. Беш-алты ај онула јодаш олум. Бир дөфә Агдамын Новрузлу кәндиндә тој иди. Бизи апардылар ора. Көрдүк грамофон вар. Она гөдәр неч грамофон көрмәмишдик. Ислам сорушду ев јијәсндән ки, бурада кимин грамофон валлары вар? Деди сәнинки, Чаббарыны, Филаныны. Әбүлһәсән ханын да валы вар. Ислам деди ки, мөним грамофон валымдан башга һамысыны охууду. Бир-бир валлары охутдулар. Чох мәәттал галдым. Дедиләр сән дә елә охуја биләрсәми? Дедим пластинканы бир дә гојун охууду, гулаг асым. Гулаг асыб, сонра охујарам, — дедим. Башладым охумага. Охујандан сонра чамавтын һамысынын хошуна кәлди. Дедиләр лап Әбүлһәсән хан кими

**— КӨРНӘМИ
СӨНӘТКАРЛАРЫМЫЗ**

окуjur. Буну ешиден секаһ Ис-
лам деди:

— Еле исә бу күндән Ис-
фондијар Азәрбајчаннн Ханн
олсун.

Беләликлә, Исондијарлыг-
дан чыхыб Хан олдум...

Ханәндәнин дедәји кимн, шән
нечән һәмин о тој мәчлисин-
дән сонра Исондијары Гара-
багда, сонра исә Азәрбајжаңда
Хан Шушински кими таньмаға
башладылар. Тој шәнликле-
риндә бу көзәл сәсли ханәнди-
нин охумаларыны һәрәротлә
гаршыладылар. Шакирдин бу
муәффеҗијәтин көрән мәш-
вур ханәндә Ислам Абдуллајев
күпләрин бир күнүндә үзүнү
Хана тутуб деди:

— Хан, артыг һисс едирәм
ки, өзүн тәмбашына ел шән-
ликләринә кеңиб Јахшы тој Јо-
ла сала биләрсән. Сәсин дә,
окумағын дә чамаатын хошуна
кәлир.

Һәмин сөһбәтдән сонра кәңч
ханәндә Хан Шушински сәнәт
әлиминдә сәрәст адымлар
атмаға башлады. Тәрән Кү-
лаблы Мәһмәд вә камаңчы
шувалы Самсонла Јардычы-
лыг үлфәти баглајыб тәз-тәз
ел тојларына кетди. Зәһәтә,
әвәлләр бир гәдәр чәтин ол-
ду. Нечә дәрјәләр, һалә бәркә-
боша дүшмәкчиди. Она көрә
дә бәзи тојларда муғам бил-
кичиди кәңч муғәнниң тәз-тәз
имтаһана чәкирдиләр. Ләкин
Хан Шушински бу имтаһанла-
рын һамысындан гәлиб чыхыр-
ды.

Иләрдә иләр: Ешидиб кө-
рәләр нәгд едирләр ки, 1919-
чу илдә Агдамда бәјүк бир
шәнликдә мөшвур муғәнни Сей-
јид Шушински илә Хан Шу-
шински бир-бири илә гаршыла-
шыр. Сейјид Шушински чамаа-
тын хәһиши илә «Секәһ» оху-
лур. О, муғамда сәһрли куш-
ләр едә-едә «Мәхлут» дә кәә-
шиб «Шаһназ», «Дилкәш»
шәбәләрини охујуб јенә дә
гејри-ади усталыгла «Секәһ» а
гајдыр. Буну көрән мәчлис
адамлары Ханн имтаһана чә-
мәк үчүн јербәјердән дәрјәләр:
— Инди дә Хан охусун. Кө-
рәк о најә гәдирдәр?

Бәјүк сәнәткарнн Јанында
окумагдан чәкинән кәңч муғән-
нин өзүнү итирн. Буну һисс
едән Сейјид Шушински онун Ја-
нындан өтәндә әлини нәвәзиш-
лә кәңч ханәндәнин күрәјинә

вурарг үзүнү тој адамларына
тутуб деди:

— Чамаат, Ханн сәдасыны
чөхдән ешитмишәм. Она елә-
белә бахмајын. О, мөндән дә
Јахшы охучағ...

Белә дә олур. О, өз мала-
һәтли сәси вә усталыгы илә
һамыны һейран гојлур. Һәмин
әһвалтдан сонра шәһрәти да-
һа дә узалғара Јајдыр. Ханән-
дәнин сорағыны ешидән
бәстәкар Зүлфүтар һачыбәјов
1929-чу илдә Ханн Бақыја
дәвәт едир. Дүздүр, бу чәгы
рыша гәдәр о, бир нечә
дәфә Бақыда олмушду. Амма
һеч бир дәфә дә олсун филар-
монја сәһнәсиндә чыхыш ет-
мәкчиди. Елә она көрә дә Хан
бу дәвәти бәјүк мөһнүнијәт-
лә гәбул едиб һәмин илди Ја-
јында муғам вә халг мәһнәла-
ры програмы илә филармони-
јада концерт веришидир. Бу
концертдә ханәндә «Баяты
Ширәз», «Һейраты», «Гарабаг
шикәстәси» вә бир нечә халг
мәһнәсы ифә едәрәк динлә-
чиләр тәрәфиндән һәрәротлә
гаршыланьшыдыр. Илк дәфә
Ханнн ифачылыгы илә Јахын-
дан таньш олсан сәнәтсәвәрлар
Јәгин етмишләр ки, Азәрбајчан
муғни сәнәтинә уstad бир сә-
нәткар кәлир. Елә бир сәнәт-
кар ки, Азәрбајчан муғам сә-
нәтинин корифеји Чаббар Гар-
жајыдоғлулун дили илә десең:
«өз Јахшы охумасы илә ханән-
дә-сәзәндә зүмрәсинин башына
көјләрә галдырачағ бу муғән-
нијә инди ханәндәлик сәнәти-
нин тәләјин етибар едә би-
ләрик. Чүнки Хан Әсил сәнәт-
кардыр. Әсил сәнәткар исә
елин Јарашыгы вә фәхридир».

Республиканын әмәддәр ар-
тисти тәрән Бөһрам Мансуров
дејир:

«— Бу һәгигәтән беләдир.
Халг үчүн Јахшы сәнәткар ғы-
зыл хәзинәсинә бәнзәјр. Чүнк
и халгын әсрләрдән бәри үрәк
ғаны илә Јаратдыгы сәнәт
ничәләрини мәһ ән Јахшы сәнәт-
карлар Јашадырлар.

Хан Шушински мәһ бәлә
сәнәткарлардандыр. Халг ара-
сында чыхмыш бу исте дәдли
ханәндә гәдим ел сәнәтимизин
ән лајлиг төблигчисиدير. Мән
Хана гәдәр чөх охујандыр көр-
мүшәм. Демәк олар ки, классик
муғам сәнәтимизин ән бәјүк
устадларындан — Чаббар Гар-
жајыдоғлулун, Секәһ Исламын,
Шәкки Әләскәрин, Мәшәди

Мәһмәд Фәрәлијевин, Сейјид
Шушинскинин әнсәр чыхыш-
ларына гулағ асымышам. Онда-
рын һамысынын өзүнмөхүсүс
окума мәнерасы олуб, нечә дәр-
јәләр, сәнәтдә һәр бириниң
өз ифәси дулулуб. Бах, Хан
Шушински дә сәнәт өз ифәси-
н, өз дост-хәтти илә кәлиб.
Окума мәнерасы илә башгал-
рындан тамәмилә сәчилиб. Она
гулағ асан динләјичи һеч замән
додағ бәзүб дәмәјиб ки, Хан
филианисси Јәмсәләјыр. Филан
муғәнни кими охујур. Бир сә-
лә Хан һәмизи өз сәнәтиндә
оригинал олуб, оригинал ола-
р дә галыр. О, муғамлары-
мызын, ләтиф халг мәһнәлары-
мызын ән көзәл ифачысыдыр.
Хан Шушински гәдим муғам
сәнәтимизин сон үмүдкәһыдыр.
Онун ифачылыгы муәсир оху-
јандыларымыз үчүн өрнәк олма-
лыдыр».

Ханәрдә иләр.

Ханн Јуксак исте дәд сәһи-
би олдуғуну нәзәрә алыб 1934-
чу илдә Тбилисидән кечирилән
Зағағразија халғлары олимпиа-
дасына кәндәрирләр. О, бу
олимпиадда «Күрдү Шаһназ»
вә «Гарабаг шикәстәси» му-
ғамларыны бәјүк усталыгла
ифә едәрәк, олимпиаданын
биринчи дәрәчәли Фәхри фәр-
маньны алыр. Сонра 1939-чу ил-
дә исә исте дәдли сәнәткар
республиканын ичәсәнәт идәрәси-
нин сәрәначмы илә Азәрбајчан
Дәвләт Филармонјасына со-
лест гәјин едилир.

1941-чи ил. Бүтүн со-
вет адамлары кими Хан
Шушински дә Вәтәнин мудә-
фиһинә гошулур. Мүһәрбә
илә әләгәдәр оларағ репер-
туарында бир гәдәр дәрјә-
шиклиләр едир. Мүбарки
ритмли мәһнәларда өз концерт
програмыны зәһинләшдирир.
Дәјүшчүләр гаршысында «Ча-
һаржаһ», «Маһур», «Шаһназ»,
«Һейраты», «Гачағ Нәби» кими
муғам вә мәһнәларла чыхыш
едиб онлары Вәтәнин мудәфи-
һинә даһа дә вәһландырыр. Бу
хидмәтләри үчүн ханәндә «Шә-
рәф нишаны» ордени илә тә-
дти едилир. 1943-чү илдә
Азәрбајчан ССР халг артисти
кими шәрәфли ада ләјиг көрү-
лур.

1944-чү ил. Һәмин ил Хан
Шушински бир групд Азәрбај-
чан ичәсәнәт нумәрдәсин илә
үч ала гәдәр Иранда гастрол

маг кечирми? Јенидөн сәһ-
нәјә гајытмаг истәрдиниз.
ми?

— Мәним сәсим инди өз је-
риндәдир. Амма мәндә шәкәр
хәстәлији вар. Сәһнәјә чыхан-
да боғазым гурујур, галырам
мәттәл.

— Муғам ифачылыгында
триоја үстүлүк вериси-
кә, Јохса ансамбла?

— Иради охујанларын һа-
мысы трио илә охујарды. Тиф-
лисдә о гоша нағара дејирик
ону да гојурдулар. О, Јахшы
олурду. Инди ансамбла оху-
јурлар Ансамбла охумаг Јах-
шыды Рәнкләрә кәләндә ан-
самбла Јахшы олур. Ансамбл
охумагы көзәлләшдир.

— Бәс микрофонла оху-
мага нечә бахырсыңыз?

— Инди микрофонла охујур-
лар. О бирдән сәси Јахшы едир,
бирдән көрүрсән хараблајыр.
О, нәјә лазымды. Өз сәсини вар
оннан оху. Чамаат ешидәр.
Мән оун тәрәфдары дејиләм.
— Ифачыларын тез-тез иш-
ләтдикләри «Јахшы маһны»,
«Пис маһны» ифадәләринә мұ-
насибәтиниз нечәдир?

— Маһнынъан тиси Јохду.
Пис охујарсан олар тис. Бу Ја-
хшиларда мәним тәләбәләрим-
дән бири филармонияда чы-
хыш едирди. Оун ифа етдији
«Сәнсән» маһнысы мәнә чох
тис тәсир бағышлады. Елә бил
«Сәнсән» Јох, ләзкинна охујур-
ду. Дејим бәла, бу маһнынъан
башына нәјә даш салырсан.
Башладым маһнынъан өзүм ифа
етмәјә. Гулаг асандан сонра де-
ди доғрудан да. Хан әми мән
маһнынъан олдуғу киими ифа ет-
мәишәм. Кәләчәндә чалыша-
чағам ки, сизин төвсијәләринни-
зә әмәл едим.

...Сәһнәдә бәлә бир гајда
вар: көрәк сәһткар һәр шеји
халдан көтүрә. Амма бу шәрт-
лә ки, нә вахтса халдан алды-
ғыны халга гајтара билсин. Го-
чамаи ханәндәмиз Хан Шу-
шинский мәнз бәлә сәһткарлар
даидыр. Инди 75 јашы таман
олан бу әвәсиз мугәнни өзү-
нүн 60 илини мугам сәһнәтин-
ин инкишафы наһинә шам
едиб, өз көзәл ифачылығы илә
мугам вә маһныларымызы да-
һа да чыталајыб. Ел арасыдан
чыкмыш мугәнни Хан Шушин-
ки әсил халг сәһткардыр.
Елә она көрә дә халг бу күн
өз оғлуна бөјүк мәнәббәт вә
әштирам бәсләјир.